

Kósa András László

A politikai pluralizmus felettébb szükséges voltáról, avagy van-e alternatíva

Romániai magyar „belpolitikáról” írnak a vitaindító szerzői, utalva ezzel arra, hogy egy olyan – kisebbségi létben élő – közösség politikai reprezentációja a vita tárgya, amely lélekszámát tekintve akár romániai magyar társadalomként is definiálható. Persze kérdés, hogy intézményi, kulturális, illetve tudati szempontból ez mennyiben alátámasztható, vagyis kisebbségi közösségről vagy etnikai társadalomról beszélhetünk. Sok más mellett a *Pro Minoritate* folyóirat az elmúlt években ennek a kérdésnek igyekezett széles teret adni, így több olyan szám is megjelent, amely a témát feszegeti.¹ A társadalmi rétegződést tekintve Kiss Tamás tanulmánya jelzi, hogy rendkívül nehéz helyzetben van az a társadalomtudós, aki a kisebbségi magyar társadalmat önálló entitásként szeretné vizsgálni.² Többek között ezért sem vállalkozhatunk, hogy az alábbi rövid cikkben sort kerítsünk ennek a kérdésnek a megválaszolására, s ezzel egyféle létalapot szolgáltatassunk a más-más ideológiai, társadalomszervezési politikai alakulatoknak. Szociológusként mégiscsak ennek a kérdésnek a társadalmi vetületét igyekszem megragadni az alábbiakban

Pusztán lélekszámát tekintve a majdnem 1,5 milliós romániai magyarság politikai képviseletének fragmentáltsága abban az értelemben feltétlenül elfogadható, ha a politikai pártokat (csoportokat, frakciókat, platformokat stb.) a különböző társadalmi csoportok érdekeinek előmozdítóiként képzeljük el. Persze, ezt az elképzelést lehet teleologikus és szociológiai előítéletek által uralttnak is tartani.³ Vagyis, ha az adott párt céljait társadal-

1 Lásd *Pro Minoritate* 2010. tavasz, 2010. nyár, 2010. ősz.

2 Lásd Kiss Tamás: Támpontok az erdélyi etnikai rétegződési rendszer vizsgálatához I., *Pro Minoritate*, 2010. nyár, 4.

3 Lásd Enyedi Zsolt – Körösenyi András: *Pártok és pártrendszerek*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 15.

mi bázisából, illetve megfogalmazott ideológiájából igyekszünk levezetni. S igazat kell adnunk az Enyedi-Körösenyi szerzőpárosnak abban, hogy „a pártok differenciált világa sokrétűbb célok meglétéről árulkodik”.⁴ Azért mégiscsak maradok – legalábbis elemzésem jelen fázisában – a strukturalista-funkcionalista megközelítésnél, vagyis azt tekinteném át, hogy az egyes romániai magyar politikai reprezentációk mennyiben járulnak hozzá a társadalmi rendszer integrálódásához, illetve ehhez kapcsolódóan milyen szerepet játszanak a különböző szocio-kulturális élethelyzetben lévő romániai magyar közösségek közötti kommunikációban, az érdekek kifejezésében és összehangolásában.

Kezdjük már is azzal, amiről az elmúlt időben szintén többen értekeztek, vagyis hogy a romániai magyar közösséget nem lehet egységesként leírni, már ami a szocio-kulturális helyzetét illeti. Létezik egyrészt a Székelyföld a maga tömbmagyarságával, talán idesorolható még a Partium – legalábbis, ami a tömbmagyarság jellegét illeti –, aztán létezik egy interetnikus helyzetben élő romániai magyarság (Kolozsvár és Marosvásárhely központtal, illetve bizonyos megszorításokkal a Szilágyságban élők), és számolni kell a szórványban élőkkel is (Arad, Hunyad, Fehér megyékben mindenekelőtt). Egyértelmű, hogy ezen közösségek más és más élethelyzettel találkoznak a mindennapokban, s ennek megfelelően strukturalista-funkcionalista szemlélettel nem lehet azonos politikai célok mentén érdekeiket képviselni. Vagyis az, ami az RMDSZ-ben többé-kevésbé nyilvánvalóvá vált: mást akarnak a székelyföldi RMDSZ vezetők, mint a kolozsváriak, vagy éppen a partiumiak, s hiába a szórvány-program, a Szövetségben egyre kevésbé élük meg közösségi szinten a szolidaritást. Más autonómiát fogalmaz meg politikai célként a Székelyföld és teljesen mást a szórványban élő sokaság. Márpedig ezeket a különböző öngazgatási elképzeléseket nehezen lehet megvalósítani egységes kommunikációval – s akkor még az egyéb feltételekről nem is beszéltünk. Ebben az értelemben természetesen van annak racionalitása, ha a különböző politikai célokat különböző politikai entitások jelenítik meg.⁵ Ezekről a törésvonalakról írnak a szerzők is, viszont nem foglalnak állást abban, hogy az újonnan alakult párt a – részünkről leegyszerűsített – Székelyföld vs. interetnikus környezet közül melyik (földrajzi) területre fókuszálja tevékenységét, illetve céljainak megfogalmazása mely területen fajsúlyosabb. Továbbra is a voks-matematika alapjait helyez-

4 Uo.

5 A mostani vitairat szerzői is utalnak Bakk Miklós egységparadigma bukására vonatkozó tanulmányára. Lásd Bakk Miklós: Egy paradigma lebomlása. Az RMDSZ- és az EP-választások tanulságai. *Kommentár*, 2007/6.

ve a fókuszba arról értekeznek, hogy az „egység hívó szava”, avagy „egység-demagógia” mely környezetben vezethet eredményre a választásokon. Ez azonban kevés lehet egy újonnan alakuló politikai párt legitimációja szempontjából.

Ezen túl pedig az RMDSZ-t eltolják a társadalmi integrációt középpontba helyező stratégiai területre. Vagyis Toróék szerint az RMDSZ sokkal inkább a romániai társadalmi integrációt helyezi előtérbe, s ennek kézzel fogható eredményei, lépései az infrastrukturális fejlesztésekre, egyezkedésekre való fókuszálás. Márpedig valljuk be: az ilyen jellegű politikai szerepvállalás kevésbé mobilizál, a végcél pedig egyértelműen az asszimiláció. Másrészt a vitairat készítői az EMNP-t az úgynevezett hatalmi cél felé tolják, amelynek fókuszában a hatalommegosztás, öngazgatás és autonómia áll. Ez pedig köztudottan ütközik a nemzetállami struktúrával, s olyan ellenséggépet alakít ki, amely akár mobilizációs erővel is hathat. Ez a pozíciófoglalás természetesen nem mond ellent annak, hogy a román nemzetállam intézményeivel való konfrontálódás egyik terepének a Képviselőházat és Szenátust, mint törvényhozói hatalmat tekintik. Vagyis nem vonulnak vissza az öngazgatás keretei közé (extrém esetben fogalmazhatunk úgy, hogy az illegálisba), hanem akár Bukarestben is igyekeznek érvényesíteni politikai céljaikat. Persze tudni kell, hogy ennek a pozíciónak az elfoglalása azt is jelenti, hogy lemondanak a végrehajtó hatalom központi struktúráiban való részvételről.⁶ Tehát ez a „munkamegosztás” akár még maradhat is: az EMNP „örökös dühöngő”-ként a román parlamentben az ellenzéki szerepét soha fel nem adva politizál, jelezve pozícióját, amely nem ideológiai alapon áll, hanem sokkal inkább a román nemzetállami struktúra ellen lép fel. Természetesen ez azonnal kiváltja a szélsőséges címkét a román politikai pártok részéről, így az EMNP-nek ha akarna sem maradna szabad „vegyértéke” a román pártokkal való együttműködésre.⁷ Mindeközben az RMDSZ lehetne a román hatalom állandó szövetségese, amely megtalálja a mindenkori kor-

6 Ezt a pozíciót adta fel Szász Jenő és a Magyar Polgári Párt, amikor a Cotroceni Palotában koccintott az államfővel a Román Nemzeti Ünnepek alkalmával. Tőkés Lászlóék reakciója azonnali volt, és nagyon pontosan jelezték, hogy immár egyetlen szereplőként csak az EMNT áll a román államhatalommal szemben.

7 Mellesleg az elmúlt két évtizedben ez is egyértelmű volt, hiszen intézményi szinten nem tudott kialakulni egyetlen romániai párttal sem szoros együttműködés. Stelian Tanase a Polgári Párt (PAC) alelnöke is elhatárolódott adott pillanatban Tőkés László nyilatkozataitól (lásd: <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/index.php?action=keres>, letöltve: 2011. június 7.), de a Smaranda Enache körül megjelent csoport is előbb a Tusnádi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor szervezői közül maradt ki, majd a marosvásárhelyi Fekete Március 20 éves megemlékezésén „szakí-

mánpártokkal a hangot, s ennek fényében akár évtizedekig a kormányzati többség biztosításához hozzájárulva kijárja például azokat az infrastrukturális fejlesztéseket, amelyeket ellenzékéből lehetetlen elérni. Ennek feltételei akár adottak is lehetnek a romániai pártpolitika színpadán, hiszen a kormányalkotás során az elmúlt két évtizedben sokkal erőteljesebb volt a hivatallorientált modell, mint a politikai-ideológiai elv.⁸

Tegyük gyorsan hozzá, ez az összeesküvés-elméletekkel vetekedő, EMNP és RMDSZ közötti versengő-együttműködés elképzelés pusztán demográfiai okokból sem megvalósítható, hiszen tündérmesének tűnik, hogy egy ilyen politikai megosztottság oly mértékben mobilizálná a romániai magyar szavazókat, hogy az két kisebbségi pártot is parlamenti mandátumhoz juttatna. Akkor sem tartjuk reálisnak ezt, ha az RMDSZ valóban nyitni kezd a román szavazók felé, és ténylegesen sikerülne a román nemzet tagjai közül is voksokat begyűjteni. S ezzel párhuzamosan az EMNP behajtaná a székelyföldi, illetve partiumi tömbmagyarság szavazatainak jelentős arányát. Ne felejtjük el a két székelyföldi megye (Hargita és Kovászna) lakosságarányát tekintve a legkisebbek közé tartozik, de a még idesorolt Maros megye egy része is inkább „gyéren lakott”-nak számít. Partiumban pedig az ország szavazóképes polgáraihoz arányítva ugyancsak kevés a magyar szavazó. A román választási rendszerből adódó 3 szenátor és 6 képviselő mandátumhoz juttatása⁹ sem igazán járható út. Sokkal inkább látszik körvonalazódni, hogy már a közeljövőben demográfiai alapon csökkenhet a romániai magyarság politikai hatalma, ami kompromisszumkényszert idézhet elő mind a kisebbségi magyar politikai entitások között, mind pedig a román politikai pártokkal.

A sajátos bal–jobb polarizáció, mint törésvonal kérdését is megemlítik a szerzők. Maradjunk itt is a funkcionalista megközelítésnél, amelyet valóban megerősíthet a szimbolikus magyarázat is – ahogyan azt Toróék is megemlítik Bakk Miklósról hivatkozva. Erre a szembenállásra folyamatosan hivatkoznak is az EMNP környékén, hiszen egyrészt politikai többarcúsággal

tottak”, mivel a szervezők nem határolódtak el a Magyar Gárda megjelent tagjaitól. Lásd: <http://itthon.transindex.ro/?hir=23398&nyomtat=1> (letölve: 2011. június 7.)

8 Nem véletlen, hogy miközben az RMDSZ a konzervatív Európai Néppárt tagja kormányzott már a Szociáldemokrata Párttal (PSD), amely az Európai Szocialisták Pártjának tagja. Sőt nem egyszer merült fel politikai vita az RMDSZ-ben, hogy sokkal eredményesebb volt a PSD-vel folytatott kormányzati időszak, mint a PD-L mellett töltött.

9 Lásd Székely István Gergő: „Egyéni választókerzetes többségi rendszer arányos kimenettel?” Románia új választási rendszere. *Pro Minoritate*, 2009. tavasz, 7–33.

vádolják az Európai Néppárthoz tartozó, de a baloldali PSD-vel is kormányképes RMDSZ-t. Ezt az ideológiai különállást azonban az RMDSZ hivatalosan igyekszik cáfolni, illetve bagatellizálni, Toróék megfogalmazásában: „az RMDSZ nem rendelkezik »tisztán deklarált« politikai identitással”. Kérdés, hogy tud-e az EMNP ebből olyan erős diskurzust – s ebben az értelemben mindenekelőtt a szimbolikus rész jelenik meg – folytatni, amely kényszerpályára helyezi az RMDSZ-t, és tulajdonképpen leválasztja a konzervatív oldalról. Mandátum-matematikai értelemben erre van esély, hiszen az EPP-ben igencsak erős pozíciókkal rendelkezik a Fidesz, illetve az EP-alelnöki tisztségéből (is) adódóan Tőkés László. Ez jelentheti azt, hogy a politikai hatalmát romániai szinten elvesztő RMDSZ-t kitolják az EPP-ből, és helyét az EMNP veszi át. Ehhez azonban szükség van a Demokrata-liberális Párt (PD-L) szavazataira is. A PD-L valószínűleg elveszíti a 2012-es romániai választásokat, azonban továbbra is a legerősebb konzervatív párt marad Romániában, így az EPP romániai legitim szervezete. Kérdés az, hogy a Szociál-liberális Unió (USL) oldalára esetlegesen átálló, de a mostani koalíció mellett is véglegesen és végzetesen kitartó RMDSZ-t bünteti-e a PD-L azzal, hogy áldását adja az EPP-ből történő kiszorításra, s ezzel egyidőben elfogadja a román nemzetállam intézményei elleni fellépéssel síkra szálló EMNP-t nemcsak mint legitim politikai szervezetet, hanem mint vele egy politikai családhoz tartozó entitást.¹⁰ Ebben a kérdésben tehát a Fidesznek lehet szerepe, ugyanakkor az európai porond lehet az egyetlen olyan terep, ahol az EMNP megalapozhatja a két romániai magyar párt közötti bal–jobb törésvonalat.

A szerzők arra hivatkoznak, hogy az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot (EMNT) a 2007–2009-es periódusban politikai ellenfélként fogadta el az RMDSZ, s ennek megfelelően indirekt módon elismerte önmaga baloldaliságát. Ebben a logikában elismerik, hogy erre a megosztásra rájátszik az EMNT, s ennek megfelelően ezt teszi majd az EMNP is. A kérdés inkább az, hogy mit jelent ez a bal–jobb dichotómia a „társadalom alsóbb rétegei”¹¹ számára. S meg is állapítják, hogy „a társadalom tagjai nem jobboldaliságukból vagy baloldaliságukból adódóan támogatják az egyik vagy másik felet, illetve nem érzik a kettő szembenállásából generálható társadalmi

10 Emlékezzünk, hogy Románia EU-csatlakozása utáni első, kétesztendő ciklusban a függetlenként EP-mandátumot szerzett Tőkés László éppen a román PD-L képviselők ellenállása miatt nem lehetett az EPP-frakció tagja. Igaz, tavaly már alig tiltakoztak Tőkés EP-alelnöki pozíciója ellen.

11 Lásd Toró T. Tibor – Toró Tibor: Romániai magyar tanulságok és jövőképek. Vitaindító a Magyar Összefogás esélyeiről. *Magyar Kisebbség*, 2011. 1–2.

konfliktust”,¹² de abban bíznak, hogy az EMNP megjelenésével ez a törésvonal erősödhet, amire minden esély megvan, éppen az ideológiai tenge-lyen történő „tologatás” miatt. Ugyanakkor érdekes lenne mérni azt is, hogy egy ilyen irányú éles szembenállás esetén a romániai magyar választók poli-
tikai szimpátiája változik-e. Vagyis, akik eddig az RMDSZ-re szavaztak, egy esetleges baloldali fordulat esetén mennyire tartanának ki az RMDSZ mel-
lett, vagy mennyire választanának más politikai pártot voksuk leadásakor. Ebben az esetben természetesen két változót is figyelembe kell venni, hi-
szen egyrészt a szavazók bizonyos szegmense választásról válaszra változ-
tatja pártpreferenciáját – ez akkor is igaz, ha az RMDSZ esetén kevésbé ér-
hető tetten, de az elmúlt évek lemorzsolódása némileg ennek is betudha-
tó. Ugyanakkor szem előtt kell tartani az átalakuló pártideológiát is. A
pártidentifikáció erős politikai lojalitást jelent, vagyis a párt iránti elkötele-
ződés az erősebb. Ez egyben azt is jelenti, hogy az RMDSZ, mint márkanév
lecsengőben van a Székelyföldön, így egy új párt megjelenése könnyen le-
het, hogy már önmagában plusz szavazatokat jelent, többen mennek el sza-
vazni. Persze abban az esetben, ha ez mégiscsak egységes jelöltállítást ta-
kar, akkor már nem biztos, hogy érteni fogja a választó, hogy minek is a je-
löltállítás előtti „hangoskodás”.

Lipset–Rokkan-féle megközelítés¹³ szerint a nagy politikai-társadalmi
törésvonalak határozzák meg a pártidentitást, vagyis a választó osztály, val-
lási, etnikai vagy kulturális-hovatartozása határozza meg pártválasztását.
Az etnikai kérdés ebben az esetben legfeljebb akkor jelenik meg, ha éles
választóvonal alakulna ki a magyar identitással rendelkező romániai magya-
rok, illetve az erdélyi, székely, romániai magyar identitással rendelkezők
között. Természetesen erre is rá lehet játszani, az RMDSZ a népszámlálás
kapcsán igyekszik is erősíteni a magyar identitás vállalását, amit ha politikai
szemüvegen keresztül nézünk, akkor azt mondhatjuk, hogy az EMNP szá-
mára az erdélyi, illetve székely identitás kérdése marad mint etnikai külön-
ségétételből adódó elhatárolódás. S ha történetileg nézzük, akkor látható,
hogy az RMDSZ soha nem szállt síkra a székelység, illetve erdélyiség erősí-
tésére – vagyis ezen a téren van még üres hely. Ennek kapcsán érdekes to-
vábbá, hogy az RMDSZ-es megyei önkormányzati vezetők (Borboly Csaba
és Tamás Sándor) által kezdeményezett Székely Termék védjegy sokkal in-
kább visel magán etnikai jellegű címkét, mint az MPP-s múlttal rendelkező
Gazda Zoltán, Sepsiszéki Székely Tanács vezetője által összefogott Székely-

12 Uo.

13 Lipset, Seymour R. – Rokkan, Stein (eds): *Party System and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. The Free Press, New York, 1967.

földi Termék kezdeményezés, amely nevéből adódóan inkább a földrajzi eredetre utal. Lehet, hogy ez csak pusztán véletlen és nincs mögötte politikai tartalom, de politikusokról lévén szó feltétlenül meg kell említeni.

Vallási hovatartozás kapcsán a fő törésvonal Romániában természetesen a többségi ortodox és a magyar kisebbség nyugati keresztény mivolta között adódik. Egyik romániai magyar vallási felekezet sem alkot akkora közösséget, hogy arra építve politikai képviselőt lehessen szervezni. Székely István Gergő ki is jelenti: „az etnikai és a vallási identitás [...] összekapcsolódik a romániai magyarság esetében, ezért elvárható, hogy a vallásosabb érzületű egyének nemzeti öntudata erősebb.”¹⁴ Vagyis legfeljebb mint mozgósító tényező kerülhet a vallási hovatartozás a két magyar párt fókuszába. Erre az elmúlt években volt is példa, hiszen az RMDSZ sok esetben támaszkodott az egyházra, mint mozgósító intézményre, ugyanakkor Tőkés László is igyekezett saját egyházát támogatói sorába integrálni. Kérdés, hogy vajon a felekezeti hovatartozás mentén lehet-e éles különbséget tenni a két párt szimpatizánsai között, ami esetlegesen politikai tartalommal is feltölthető a későbbiekben.

Az osztály-hovatartozás kapcsán mindenekelőtt Kiss Tamás már említett tanulmányára lehet hivatkozni, vagyis ebben az elméleti struktúrában nem lehet leírni a romániai magyarságot. Nehéz helyzet előtt áll az a kutató, aki foglalkozási státusok alapján sorolná be a romániai magyarság politikai identitását. Az osztályok operacionalizálásának van azonban egy másik érdekes vetülete, mégpedig az államtól van egzisztenciális függés vagy függetlenség kérdése.¹⁵ Márpedig ebben a kérdésben igencsak erős az RMDSZ állam-függősége, vagyis ma már van egy olyan szociológiai értelemben mérhetőnek mondható réteg, aki az RMDSZ-nek a román államszerkezetben elfoglalt helyéből adódóan van egzisztenciális kötődése az államhoz. Állami intézmények, cégek vezetői, tisztviselők, közalkalmazottak számára létfontosságú az RMDSZ kormányzati pozíciója, s erre az RMDSZ rá is játszott, amikor a PD-L és PSD alkotta kormány elkezdte a magyar intézményvezetők leváltását.¹⁶ Tegyük gyorsan hozzá, hogy mivel Európa Parlamenti választások kampánya zajlott éppen, ezen RMDSZ-es nagygyűléseken, élő-

14 Székely István Gergő: A romániai magyar szavazók választói magatartása. In Bodó Barna (szerk.) *Romániai Magyar Évkönyv 2004–2005*, Szórvány Alapítvány – Marineasa Kiadó, Temesvár, 2005, 49–92.

15 Harrop, Martin – Miller, William Lockley: *Elections and Voters: A Comparative Introduction*. MacMillan Education, New York, 1987.

16 Lásd az ehhez kapcsolódó sajtócikkeket, RMDSZ-közleményeket és megmozdulásokat 2009 júniusában.

láncokon az EMNT is képviseltette magát.¹⁷ Ezen a területen van olyan szegmens, ahol a leendő EMNP megtalálhatja a maga hangját, például a termelői, illetve munkavállalói minőségben a privát szektorhoz tartozókról kevésbé mondható el, hogy az RMDSZ két évtizedes politizálásának eredményét érzik, ezek a rétegek könnyebben megszólíthatók lehetnek, illetve az RMDSZ-ről történő leválasztásban vagy éppen a választási mobilizálásban az EMNP célközösségei lehetnek.

Ami pedig az állami juttatásoktól való függést illeti, itt máris megjelent egy igen erős törésvonal, mégpedig az oktatási-nevelési támogatás elosztásának RMDSZ kézből történő „kiütése”. Az osztálykonfliktus ilyenén történő értelmezése szempontjából az RMDSZ nem annyira a forrás-elosztásból adódó „bevételekiesést” sínyli meg, mint inkább az ebből adódó pozícióvesztést. S ennek kapcsán a nyilvánosság előtt megfogalmazott „nyilatkozat-sorozat”-ból az is kiolvasható, hogy az RMDSZ tulajdonképpen saját szavazóbázisán belül egy nagyon fontos és széles réteg figyelmét hívja fel arra, hogy az EMNP térnyerése egyúttal azt is jelentheti, hogy az eddigi támogatások véglegesen elmaradnak, megszűnnek. Erre a helyzetre a Fidesz-kormány nemzetpolitikája egyelőre nem ad választ, a kivárás pedig egyre erősebb válaszreakciókat szül, egyre többen panaszkodnak, hogy a hogyan tovább kérdéseikre nem kapnak választ, illetve egyre többen igyekeznek egyéni megállapodásokat kötni. Az ilyen kijáráások pedig nem segítik a politikai közösség formálódását.

Még erősebb lehetett volna ez a törésvonal, ha az állami lakások (ANL-s lakások) terén Borbély László jelentős sikert ért volna el fejlesztési középítkezési és lakásügyi miniszterként (2007. április – 2008. december). Amennyiben ez a folyamat nem az építkezési vállalkozásokra fókuszált volna erőteljesebben, hanem a „magyar” önkormányzatok számára a közalkalmazotti, köztisztviselői réteg lakáspolitikán keresztül történő lojalitását tűzte volna zászlajára, akkor az RMDSZ kormányzati pozícióját egy további széles réteg támogatta volna Székelyföldön is. Ebből a szempontból tanulságos lehet az ortodox egyház két évtizedes templomépítési nyomulásának legalább levéltári feltárása, hiszen könnyen lehetséges, hogy az építkezések állami támogatása akár lakásvásárlási célokat is szolgált. Ez a kérdés azonban nem tartozik mostani elemzésünk fókuszába.

Amint látjuk, az RMDSZ az intézmények területén erősebb pozíciókkal rendelkezik, amit nem kell különösebben magyarázni. A kérdés az, hogy a

17 A Magyar Összefogás Listáján 2009 júniusában Tőkés László mellett a negyedik helyen EMNT-s politikus, Szilágyi Zsolt szerepelt.

most alakuló EMNP-nek van-e – az egyházon túl – olyan intézményviziója, amely felépítésével erősítheti az államtól való függetlenedés képét. Az elmúlt években a civil kezdeményezések terén jelentős eredmények születtek, idesorolható jó néhány olyan közösségi kezdeményezés, amelyek erős állami ellenszélben is fejlődtek. Kérdés, hogy a tevékenységét nemrég elkezdő Demokrácia Központok ugyancsak állami függőséget építenek majd ki, csak Magyarország felé, vagy a fent vázolt osztály-konfliktust a függőség/függetlenség terén is továbbviszik.

A függőség kérdésénél maradva, érdekes Papp Z. Attila elitkutatása,¹⁸ aki kimutatta, hogy 1989 után a kulturális elit sikeresen konvertálta tőkét a politikába. Ebben az értelemben elitcserére nem került sor, az elit-rekrutáció pedig lojalitási alapon valósult meg, s ez a folyamat azóta sem változott. S itt már el is jutottunk ahhoz a kérdéshez, hogy a megalakuló EMNP vezetői között kiket is találunk. Némi túlzással azt mondhatnánk, hogy egy generációs elitről van szó, vagyis azokról a kilencvenes évek elején ifjúsági szervezetvezetőkéről, akik politizáltak az RMDSZ-ben is, majd éppen az elitcsere helyett megvalósuló elit-rekrutáció miatt fokozatosan kimaradtak, kiléptek ebből a csoportosulásból. Ez a generációs tudat lehet egy kiváló csoportkohéziós erő, amelyre építeni lehet, hiszen mindannyiuk közös ellenségképe az „öreges és csatlósai” által vezetett RMDSZ, ugyanakkor a modern kommunikációs eszközökkel könnyebben érik el a fiatalokat. De persze a közös ellenségkép önmagában még nem elegendő, kellene egy karizmatikus vezető is, hiszen ezen a területen az RMDSZ is és a most alakuló EMNP is keresi a Markó Béla, illetve Tőkés László örökébe lépő vezetőt. A mindennapi pártépítés mellett nem utolsó kérdés ezen személyi tényező megvizsgálása sem. A gazdasági és kulturális elit által legbefolyásosabbnak tartott politikai elittagok között – Tőkés László kivételével – alig-alig található az EMNP környékén politizáló személy. Itt feltétlenül meg kell nyerni valakit az „ügynek”, vagy éppenséggel fel kell építeni egy fiataalt erre. Bourdieu-i értelemben a szociális tőke – mely tartalmazza a politikait is – igencsak fontos lehet ennél a kiválasztásnál. Hagyományosabbnak nevezhető megfogalmazásban az elit alapvetően minőségi kérdést vet fel, vagyis Bibó szerint ez azon múlik, hogy a közösségnek mi a meggyőződése az

18 Papp Z. Attila – Márton János: Párhuzamos világok? Az erdélyi magyar gazdasági és kulturális elit szocio-demográfiai jellemzői. In Kovács Imre (szerk.): *Elitek a válság korában. Magyarországi elit, kisebbségi magyar elit*. MTA Politikatudományi Intézet – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Argumentum, Budapest, 2011.

emberi értékesség kritériumai felől.¹⁹ Innen már csak egy lépés, hogy a törésvonalak kapcsán az *értéket* is megemlítsük. Vajon mely értékek azok, amelyeket az EMNP magáénak vall, illetve melyek azok, amelyekre az RMDSZ épít.

Összességében tehát elmondható, hogy a román politikai rendszerben a kollektív jogok hiányának kompenzálásaképpen lehet kisebbségi pártokat létrehozni, amely a közösségi érdekérvényesítés terepe lehet. Ennek a struktúrának megfelelően van létjogosultsága bármely erdélyi magyar pártnak. Választás-matematikai szempontból kérdés, hogy az Európa Parlamenti választásokon 2009-ben megvalósult Magyar Összefogás Listája mennyiben működhet a parlamenti választásokon (pártszövetségként biztosan nem, egyéni választókerületben pedig csak némi megszorítással), illetve az önkormányzati választások pluralizmusa hozhat-e erősödő szavazási kedvet, vagyis mobilizálhatja-e a romániai magyar választókat, erősebben, mint eddig. Ennek társadalom-szerkezeti feltételei nem igazán vannak meg, de bármely területen megtalálható az a szegmens, ahol van létjogosultsága egy politikai alternatívának, mint ahogy az RMDSZ belső megújítása sem egy biztosan lezárt folyamat.

Maradva még a kollektív érdekérvényesítésnél a romániai magyarság jobb helyzetben van, mint a litvániai orosz kisebbség, ugyanakkor nincs olyan jogi és politikai környezet, mint Macedóniában, ahol a kormányzati többségnek mindenkor tagja kell, hogy legyen egy albán és egy macedón párt. Utóbbi esetben Romániában igencsak érdekes lenne a két etnikai párt szerepe, s egyértelmű ideológiai vonalat lehetne húzni, amely egyben értékrendet is jelenthetne. Erre alapozva igyekeznek a román pártok – mindenekelőtt a Nemzeti Liberális Párt – magyar nemzetiségű jelölteket is állítani.

Ami a romániai magyar közösséget, kisebbségi társadalmat illeti, egyértelmű, hogy nem lehet egyetemes politikai reprezentációval megjeleníteni, ezek a törések már az RMDSZ-ben is erőteljesen megmutatkoznak, s bármilyen is a belső pluralizmus, időnként igencsak erősen feltörnek. Feltétlenül igaz az, hogy a székelyföldiek mást akarnak, mint az interetnikus helyzetben élők, illetve a szórványban megmaradók. A törésvonalak leginkább ebben az értelemben jelentkeznek.

19 Lásd Bibó István: *Elit és szociális érzék*. In Uő: *Válogatott tanulmányok*. Első kötet, 1935–1944. Magvető Kiadó, Budapest, 1986.